

TROLDSPEJLET

Nr. 56 – januar 2026

Kære medlemmer af Karin Michaëlis Selskabet

I det forløbne år har vi set, at Karin Michaëlis har kunnet inspirere *danske* billedkunstnere og også, at hendes kendteste roman, ”Den farlige Alder” fra 1910 blev genudgivet i ny tysk oversættelse i Tyskland og blev diskuteret i en tv-udsendelse fra Literaturhaus i Hamburg. Desuden var den *amerikanske* forsker Jennifer Lynn i Danmark for dels at søge materiale i arkiver og dels se Karin Michaëlis’ barndomsmiljø og dels besøge hendes virkefelter på Thurø.

Den første artikel i dette nummer viser, at der også i *Holland* er interesse for Karin Michaëlis. Eva Kvorning indleder artiklen med en præsentation af bloggeren Liselotte Hildernisse, og vi bringer dernæst en artikel på dansk om ”Den grønne Ø”, som findes på dennes hollandske hjemmeside i både hollandsk og dansk version.

I to bøger, henholdsvis en dansk krimi og en tysk roman kan man se, at en af figurerne har forbindelse med Karin Michaëlis. I det første tilfælde som en konstrueret figur, Ellen Djurhuus, der er udstyret med nogle træk af Karin Michaëlis. I det andet har forfatteren i en af romanens bificurer givet et meget realistisk og levende portræt af vor danske humanist.

Detektiven Borum i den ovennævnte kriminalroman havde været i Spanien i 1937 for at kæmpe for spaniernes frihed, en omstændighed, der utvivlsomt vakte forfatteren Ellen Djurhuus’ sympati. Karin Michaëlis’ egen store omsorg for de lidende spaniere fremgår tydeligt af et brev til hende fra den norske forfatter Nordahl Grieg og dele af et brev, hun havde skrevet til ham, begge fra 1937.

Indhold:

Eva Kvorning: ***Om Liselotte Hildernisse.***

Liselotte Hildernisses tekst om Karin Michaëlis’ utopiske roman ”Den grønne Ø”.

Kirsten Klitgård: ***Kriminalfigur med træk af Karin Michaëlis.***

Kirsten Klitgård: ***Om Sylvia Lotts ”Fliederinsel”.***

Kirsten Klitgård: ***Karin Michaëlis var engageret i Spaniens sag.***

SMULER: En morsom ***tegning i Svikmøllen*** 1940 - med en lille kommentar.

Venlige nytårshilsner og mange gode ønsker for det kommende år!

På bestyrelsens vegne

Kirsten Klitgård

Karin Michaëlis' *Grønne Ø* set fra Holland 2025

Karin Michaëlis Selskabet er blevet kontaktet af den hollandske litteratur-blogger **Liselotte Hildernisse**.

Hun er oprindelig kandidat i tysk sprog og litteratur, hvad der medførte oversættelser af medicinsk faglitteratur; det animerede hende til at uddanne sig til tandlæge, alt imens fascinationen af oversættelsens litterære dimension førte til et nyt studium, denne gang i skandinavistik ved Universitetet i Amsterdam.

Liselotte fokuserer på danske kvinder, der har udgivet værker fra omkring 1830 til o. 1930, dvs. i perioden før og efter det moderne gennembrud.

I Bergmannhus er der indrettet et lille rum med nogle af KM's ejendele, såsom hendes skrivebord, maleriet af henholdsvis hendes mor og Tao på væggen og collager af avisudklip. (Foto Liselotte Hildernisse)

På bloggen **Vertaalschetsen** (Oversættelsesskitser) bringer hun forfatter-portrætter, eksemplarske oversættelser mm.

Af særlig interesse for kredsen af Karin Michaëlis-venner er artiklen om den utopiske ungdomsroman "Den grønne Ø".

Liselotte har på en rejse til Thurø opsøgt de omgivelser, hvor bogen er blevet til.

Det gav afsæt for en gennemgang og analyse af romanen med paralleller til nutidige brændende spørgsmål.

På de følgende sider bringer vi Troldspejlets læsere en dansk oversættelse af artiklen.

Liselotte Hildernisses blog er i sin helhed tilgængelig med noter, en fyldig kommentar-tråd fra læserne, der ikke mindst afspejler "Den grønne Ø"s aktualitet i nutidens Holland, hvor demokratiet er under pres af stærke spændinger mellem ekstremere.

Bloggen kan læses i en acceptabel AI-oversættelse til dansk på: <https://vertaalschetsen.nl/da/>

På jagt efter Torelore (2) – Den grønne Ø

[Udgivet på Liselotte Hildernisses blog, d. 26. oktober 2025](#)

Det forrige indlæg, **Torelore 1**, er en rekonstruktion af forfatteren Karin Michaëlis' liv, hvor jeg ønsker at vise, hvordan liv, ideologi og arbejde var tæt forbundet hos hende.

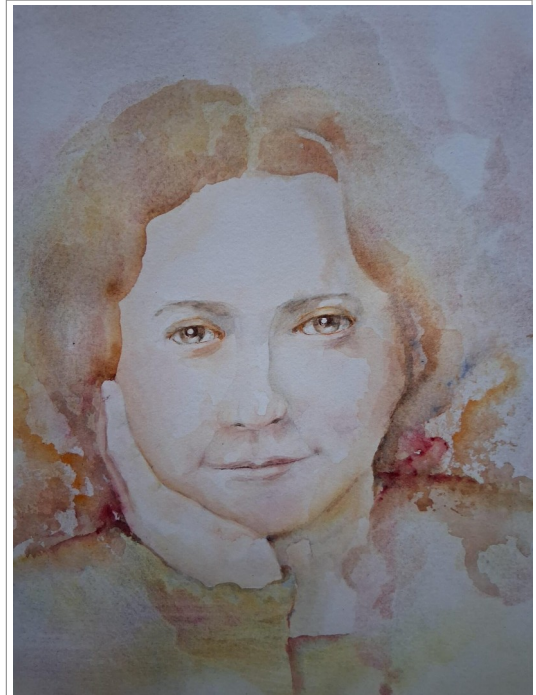
Del 1 handler også om Torelore, symbolet på en fredelig verden.

I ungdomsbogen *Den grønne Ø* synes alt, hvad der drev og formede Karin Michaëlis, mere eller mindre at samles. Det skulle blive en af hendes sidste romaner.

Derefter engagerede hun sig under 2. verdenskrig som en sand ambassadør for en bedre verden og arbejdede utrætteligt for at udbrede fredstanken gennem foredrag og reportager til aviser og magasiner.

Efter krigen var det tid til at gøre status over sit liv i den engelsksprogede selv-biografi *Little Troll*, efterfulgt af en omfangsrig, tredelt dansk selvbiografi *Vidunderlige Verden*.

Men her i denne artikel vil jeg sætte fokus på den fænomenale roman *Den grønne Ø*, som efter min mening ikke står tilbage for en klassiker som Robinson Crusoe.

Liselotte Hildernisse: Karin Michaëlis

Verden drukner

For første gang vælger Karin Michaëlis (KM) en dreng som hovedperson i en ungdomsbog: den femtenårige Torben. Hans forældre giver ham lov til at overnatte udenfor for første gang. Det er selvfølgelig meget spændende at campere, og han har indrettet en hyggelig hule under et stort træ, komplet med tæpper, mad, fars kompas og en buket blomster fra mor. Eventyret kan begynde, han er helt klar. Men om natten vågner han:

Saa synes han, at han er vaagen. Igen sover han, ganske afgjort. Men nu er han spilvaagen.

Noget er anderledes end ellers. Sært. Forkert. Uhyggeligt. Vist noget med Lyset. Det blænder. Det svider og bider i Øjnene. Virkelig. Lyset blænder. Men hvor kommer det fra, det løjerlige gule Lys? Ikke engang Halvmaane er det jo, og synderlig over Midnat kan det heller ikke være. Han har jo nylig, halvt i Søvn, hørt Midnatsklokkerne slaa inde fra Byen. Masende træt, det er han. Sove mange Timer kunde han sagtens. Bare det ikke sved saadan i de Øjne. Han holder Hænderne for: Det gule Lys gaar igennem. Holder sin ene Sko for Øjnene: Det lyser gennem Skoen, som var den af Glas.

Jamen... Naar det lyser gennem alting, maa det jo.. kan det jo.. kun.. være . . . Radium!!! Ra-di-um!!!

Torben op med et Sæt. Op. Ud. Radium! (...) Men hvad er det for en Stilhed? (. . .) Han skygger med Haanden og stirrer ud over

Vandet. Gnider Øjnene, gnider, til de begynder at bovine. Gode Gud, han har da ikke faaet Stær paa Øjnene og er ved at blive blind? Han ser kun blaa Himmel og blaat Vand. Ellers ingenverdensting. . . Hvor er Skoven? Hvor er Slottet? Hvor er. . .? (...) Hvor er Taasinge, hvor er Svendborg? Hvor er. . . det altsammen. . .?

Hedvig Collins illustration

Historien udspiller sig helt klart på Thuro, skønt det ikke nævnes eksplicit. Hedvig Collins tegning er faktisk en nøjagtig kopi af den eksisterende Thuro med øens østside vendt opad.

Selvom bogen ellers primært handler om et undersøisk vulkanudbrud, og beboerne i første omgang tror, at dommedag er kommet, er det fristende at tro, at der er sket en eksplosion af et atomvåben, en uran-bombe.

Ved kernespløtning nedbrydes uran, hvorved radium frigives som radioaktivt nedbrydningsprodukt.

I sig selv er det usandsynligt, at KM allerede var bekendt med virkningerne af atom-våben, da hun skrev bogen.

Jeg er også enig i, at et undersøisk vulkanudbrud kan forårsage gult lys. Ved dannelsen af damp og vanddamp eller ved trykbølger, der breder sig i cirkler, kan der i en sådan situation opstå former for gult lys i atmosfæren, som det ses på billedet til højre.

I øvrigt er der ingen steder i bogen antydning, at der skulle være opstået bivirkninger af en overdosis stråling. Alt dette taler bestemt for, at man kan antage, at et undersøisk vulkanudbrud har forårsaget oversvømmelsen og det gule lys – en fortolkning, der i litteraturen om *Den grønne Ø* også stort set er standard.

Men alligevel ...

KM kendte Albert Einstein godt, som allerede i 1930'erne i stigende grad frygtede de vidtrækkende konsekvenser af kernespløtning. Desuden er det efter min mening et meget stærkt argument for, at en atomeksplosion var årsagen til naturkatastrofen, at den oprindelige version, som Maria Lazar oversatte til tysk i 1932, adskiller sig fundamentalt fra det danske fragment, som jeg har gengivet ovenfor. I den tyske version mangler nemlig fænomenet med det gule lys, der trænger igennem alt. I perioden efter 1932 har KM tilsyneladende bevidst valgt at tilføje det gule (radioaktive) lys, som Torben genkender som radium.

Ikke helt logisk – men måske alligevel en implicit henvisning til uranbomben?

Hele verden synes at være forsvundet under vandet som følge af eksplosionen, kun den lille ø Thurø er blevet skånet. Der er stille, alle fuglene er fløjet væk, og der er ingen radiokontakt til resten af verden. Blind panik overalt – hjælp, verden drukner! – der må hamstres!!

Der skal sættes en stopper for kaoset, og man beslutter at danne et råd bestående af ti vise mænd, som skal regulere tingene. Men der er også brug for en rigtig leder. Titlen ‘konge’ minder for meget om det gamle system, og også ‘præsident’ eller ‘direktør’ vækker uønskede associationer. Og så ender de med at vælge titlen konsul, en titel, der har rødder i den gamle romerske republik og også var acceptabel under den franske revolution. Konsulen vælges ved lodtrækning, og alle, mænd, kvinder, unge og gamle, kan deltage. Torben trækker det vindende lod og bliver dermed mod sin vilje konsul, med de vise mænd ved sin side. På trods af sin unge alder er han i sig selv velegnet til en lederrolle. På grund af sin fars arbejde har han tilbragt det meste af sit liv i Sovjetunionen, helt ude i Sibirien ved grænsen til Mongoliet, og han er nogle gange i tvivl om, hvor han hører hjemme, i Sibirien eller på Thurø. Det gør, at han kan se situationen på Thurø med klare øjne – eller, om man vil, gennem røde briller.

Befolkningen er rasende over resultatet af lodtrækningen. “Saadan en Snothas! – Lade sig regere af ham!” De buher og pifter ad ham og omringer ham med knyttede næver. De vil endda sætte en krans af brændenælder på hans hoved:

Skal Konsulen ikke have Krone på? Latteren drønedede som Torden omkring ham. Han løftede Blikket, som for endnu engang at se den blaa Himmel, inden han sank ned i det store Mørke. (...) Og vrede Hænder svirpede ham i Ansigtet med haarde sviende Nælder. Han værgede sig ikke, vovede ikke at se op.

Præsten lader det hele ske, men Torbens veninde Malen kommer den som en Messias plagede Torben til undsætning, går amok som en fe og tvinger de forsamlede borgere til at lykønske Torben med hans valg til konsul. Modvilligt adlyder de, og roen synes at vende tilbage. Mens det ti mand store råd skændes, finder Torben på alle mulige konstruktive løsninger for at holde livet på øen i gang. Han beslutter for eksempel, at det eksisterende skolesystem skal ændres. Alle børn skal gå i skole, men det er slut med de nytteløse lektioner fra før:

- Altsaa, Kammerater, fra nu af er det forbi med den Slags kedsommelige Skole, som vi før blev pint og plaget med! (...) Hvad skal vi med fjollede Aarstal om Krige og Konger og Kejsere, som ikke eksisterer? (...) Hvad skal vi terpe Floder og Bjerge og Lande og Byer for, naar der hverken findes Flod eller Bjerg, men kun vores egen grønne Ø! Væk med Bøger og Grammatik og fremmede Sprog! (...) Selvfølgelig skal vi gaa i Skole. Men paa en helt ny Maner.

Børnene slår sig sammen og opretter til at begynde med ‘Børnenes Republik, den grønne Ø’. Hver dag overvejer de sammensvorne kammerater, hvad der kunne være en nyttig skoleopgave. For eksempel at lede efter svampe. Eller at samle brænde til den kommende vinter, eller at samle sten til at bygge et stort centralt lagerrum. De beslutter ikke længere at smide noget væk, men at genbruge

det, hvor det er muligt. Altså en bæredygtig, 'grøn' livsstil.

Da den byttehandel, der er opstået blandt de voksne, viser sig at give medvind til typer, der prøver at tjene på det, beslutter Torben på råd fra jordemoderen at afskaffe ejendomsretten helt. Så bliver fordelingen helt retfærdig, hamstring bliver meningsløs, og kriminaliteten vil forsvinde – for hvorfor skulle man stjæle noget, der alligevel allerede er ens eget?

Gradvist omdanner de velstandsøkonomien til en sundhedsøkonomi – de går fra velstand til velfærd.

For alle beslutninger, der skal træffes, kan de henvende sig til jordemoderen, også kaldet Syltesørine (tysk: Marmeladensörine), altså en kvinde, der laver syltetøj. Det danske ord for en fødselshjælper er 'Jordemor', – ordet klinger også af 'Moder Jord'.

'Jordemor' har desuden en smuk, dybere konnotation, for som klog, vis kvinde står hun ved begyndelsen af det nye liv, som hun bringer til verden. Syltesørine er vis og står tæt på naturen. Hun ved alt om vilde urter, der kan bruges som mad eller medicin.

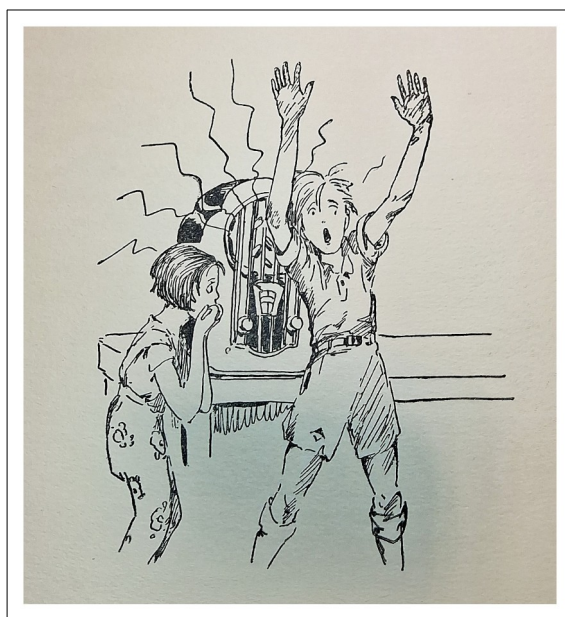
Det viser sig, at hun også har en velbevaret hemmelighed: en gigantisk mængde syltetøjsglas med grøntsager og frugt. "Der er mere end tusind!" udbryder Torben imponeret. Til sidst fortæller jordemoderen historien bag alle disse syltetøjsglas – de var beregnet til at sikre, at flygtninge aldrig mere skulle lide sult.

Det er forståeligt, at øens tidligere elite ser på alle disse kollektive reformer med utilfredshed og sorg. Men også de indser, at man står stærkere sammen end alene, og til sidst giver de efter.

Med forenede kræfter og den nødvendige opfindsomhed fra de yderst selvstændige børn og ikke mindst Torbens fars tekniske indsigt lykkes det befolkningen at bringe energiforsyningen op på niveau ved at bygge vindmøller og udnytte vandkraft. En yderligere oversvømmelse undgås, og befolkningen udstøder i euforisk broderskab et dybt suk af lettelse.

Og så høres der pludselig

et underligt Sus i Luften, som naar de store Trækfugleskarer drager mod Syden. (...) Alle Duerne staar ind mod grønne Ø! (...) man ser en Skikkelse komme farende ned mod Stranden. Haaret stritter vildt, han fægter med Armene. Han brøler:
- Forbindelse! Forbindelse!

Og hvad nu???

Censur

De bøger, som KM slog igennem med i 1902 i ind- og udland, havde hun skrevet i en slags trance-tilstand i løbet af nogle uger – hun satte sig ved sit skrivebord, lagde pen og papir klar og ventede på, at ordene kom af sig selv. Men *Den grønne Ø* opstod bestemt ikke i en strøm af inspiration. Den endelige udgave blev forudgået af en periode på godt ti år med finpudsning og tilpasning. Kort fortalt blev den første rå version fra omkring 1923 om en utopisk drøm gennem årene omarbejdet til

Hedvig Collin, den faste
illustrator af de fleste af KM's
børnebøger

en skitse til et konkret ideal for en samfundsmodel. I 1932 oversatte Maria Lazar det endnu ikke udgivne manuskript til tysk, hvorefter rettighederne til den tyske version blev købt af forlæggeren Herbert Stuffer. KM beholdt rettighederne til det danske manuskript. Timingen var uheldig – 1933, året for Rigsdagsbranden, styrkede Hitlers position. Af frygt for repressalier fra naziregimet, der kunne true både forlagets og illustratoren Hedvig Collins eksistens, slettede Stuffer på egen hånd flere pro-jødiske passager, som regimet kunne tage anstød af.

I et forfatterportræt af KM er det på imponerende vis lykkedes litteraturforsker og KM-ekspert Birgit Nielsen at rekonstruere den komplicerede tilblivelseshistorie i detaljer. Stuffer havde ikke informeret KM om ændringerne og fremførte senere som en gennemskuelig undskyldning, at visse sider var gået tabt på grund af kaotiske omstændigheder under flytning og sygdom, hvilket havde tvunget ham til at

ændre teksten. I Stuffers version kan jordemoderens hemmelighed, årsagen til den gigantiske samling af syltetøjsglas, spores tilbage til en drøm, hun engang havde om et enormt flammehav, der bredte sig omkring hende og kun skånedes hendes hus (s. 143/4 i den tyske udgave). Da hun ankom til Thurø, huskede hun drømmen igen og tænkte, at det ville være en god idé at have et lager af mad i tilfælde af en katastrofe. 'Um Brot und Fleisch und Milch konnte ich mich nicht kümmern; das kan man ja nicht so einmachen [henkoge, sylte]. Aber das, was ich verstand, habe ich getan,' slutter hun forklaringen på sin samlermani. En meget neutral forklaring, som Stuffer ikke så hurtigt ville brænde fingrene på.

Det er noget helt andet end det, KM oprindeligt havde skrevet, og det, som den danske udgave fra 1937 byder på. KM havde givet jordemoderens fortid en udpræget pro-jødisk farve. I sine unge år havde jordemoderen som enlig mor uden bopæl i Hamborg fundet et varmt hjem hos den ortodokse jødiske familie Schalom. En familie, der selv knap nok kunne holde hovedet oven vande, men som alligevel af godhed gav hende en uventet støtte til at uddanne sig til jordemoder. Da det til sidst viste sig umuligt at tilbagebetale pengene til Schalom, fordi familien var død af kolera, besluttede jordemoderen i stedet at gøre noget for alle jødiske flygtninge fra Østeuropa.

Den danske version fra 1937 er også blevet redigeret i forhold til det uzensurerede manuskript fra 1932, da den aktuelle forfølgelse af jøder efter 1933 er blevet inddraget.

De omstridte passager om jødernes skæbne vedrører jordemoderens erindringer. I den danske udgave fortæller hun Torben om en strøm af østeuropæiske jøder på flugt, der søger tilflugt i Tyskland, i dette tilfælde Hamborg:

Et Tog saa langt, af lutter Jøder. Og det var med ét, som hørte jeg igen Schalom fortælle om Pogromen dernede i Ukraine. Jøderne, som kom imod mig, havde endnu Dødens Angst i deres Øjne. Klædt i Laser var de, og naar Vinden blæste de gamle Mænds Kaftaner tilside, saa man deres nøgne, udtærede Lemmer.

Og år senere læste jordemoderen i avisen, at antisemitisk vold også var brudt ud i selve Tyskland:

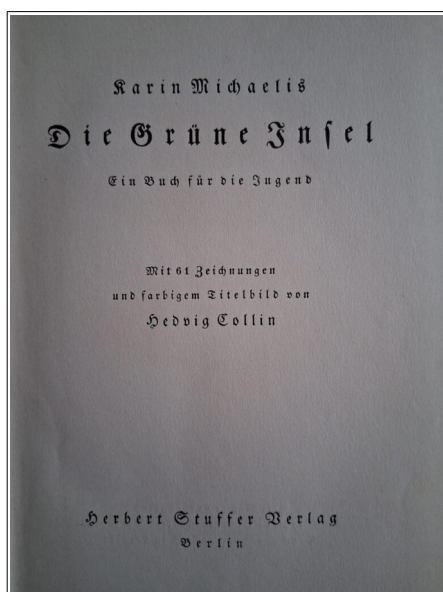
Avisen skrev, at kristne Studenter inde paa selve Universitetet overfaldt de fattige jødiske Studenter, ogsaa de kvindelige jødiske Studenter, slog dem og spyttede dem i Ansigtet. Det skrev Avisen. (...)

Saa tænkte jeg frem og tænkte tilbage. Kanske oprinder ogsaa den Dag, hvor man jager dem ud fra Tyskland! Hvor skal de saa gaa hen? Amerika vil ikke have flere Fattigfolk ind, hvad skal de gøre?

Saadan tænkte jeg - for det var jo inden . . . den Nat . . . Og jeg sagde til mig selv: et Sted skal de være velkommen. Er Hytten her kuns ringe og snever, her skal de føle det, jeg følte, da Schalom sagde: Pengene er dine! Og fra den Dag begyndte jeg ligesaa stille at gemme hen af Trærnes Frugter og Havens Grøntsager. Derfor tørrede jeg Urter og hang op i Poser. Jeg ventede jo paa engang at gøre Gengæld for det, Schalom og hans Kone gjorde mod mig. . . (...)

- Nu gøres det jo ikke nødvendig mer, Malen. Nu har alle Jordens fredløse Jøder faaet Fred. Nu har de fundet Vejen hjem. . . (...)

Og nu kender I to Syltesørines lille Hemmelighed. Men hvem ved, kanske er det godt for noget, at jeg gik og spinked og spared med mine Krukker og Glas. Nu kan de komme til at gøre deres Nytte her paa Øen.

*Titelbladet for den tyske udgave.
Det lykkedes mig antikvarisk at skaffe et eksemplar,
der har undgået censuren*

Nogle scener om forfølgelsen af jøder er grufulde, for grufulde til at gengive her, for grufulde til en ungdomsbog.

Det var en omstridt roman. Den danske presse var absolut ikke begejstret for den. Berlingske Aftenavis skrev således i 1937, at mødre ikke gjorde deres børn nogen tjeneste ved at udsætte dem for sådan propaganda. På den anden side ville problemet ifølge avisen løse sig selv, da der ikke ville være megen interesse for en så dårlig bog. Den forudsigelse gik i opfyldelse, for i Danmark forblev salgstallene særdeles beskedne. Uden for Danmark fandt den imidlertid et ivrigt læserpublikum gennem oversættelserne.

KM havde, som anført, beholdt rettighederne til det originale danske manuskript, men på grund af uenigheder med den danske forlægger, især om honoraret, opstod den bizzarre situation, at bogen først kom på markedet i Danmark i 1937, mens den tyske udgave allerede var udkommet i 1933.

Også de italienske og tjekkiske udgaver, der var baseret på Maria Lazars (ucensurerede) manuskript, udkom allerede i 1933.

Den hollandske oversættelse fra 1937 af Geraldina Elberts med de originale tegninger af Hedvig Collin er ligeledes baseret på Maria Lazars værk. Den hollandske version blev digitaliseret i 2018, men er i øjeblikket ikke tilgængelig via Delpher og kan kun ses i læsesalen på KB i Haag. Ifølge forlydender er der endnu ikke indgået aftaler om ophavsretten. KM døde for mere end 70 år siden, hvilket betyder, at der ikke længere er ophavsret til hendes værk, men der er tilsyneladende andre rettighedshavere. Det har sandsynligvis at gøre med, at illustratoren Hedvig Collin døde i 1964, altså for mindre end 70 år siden.

Utopia

Torben og hans kammerater har med 'trial-and-error'-metoden formået at skabe et samfund, der fungerer som en velsmurt maskine. Det er et ideelt, utopisk samfund, som mange i den 'virkelige' verden kun kan drømme om. Afledt af det oldgræske 'ou' og 'topos' i den bogstavelige betydning 'intet sted' er Utopia jo et 'ingenmandsland', et 'neverland' – et land, der ikke eksisterer. Men i modsætning til en illusion, der er en ønskedrøm om det absolut utænkelige, genlyder utopien alligevel af et forsigtigt håb, en forsigtig optimisme om, at selv om et sådant land sandsynligvis ikke findes nogen steder, kan det måske alligevel på en eller anden måde realiseres.

Gennem tiderne har mange tænkere konstrueret forskellige versioner af Utopia ud fra et dybt ønske om et sådant sted. Det skildres ikke som et idyllisk Arkadien eller paradys, et Cocagne eller et andet dovent Slaraffenland, hvor der hænger slik og sukkerstads på træerne. Grundlaget er fortsat et mere eller mindre realistisk samfund, hvor man skal arbejde for at tjene til livets ophold.

Thomas Mores ø Utopia. Den croissantlignende halvmåneform minder om den grønne ø Thurø

Thomas More var den første, der brugte ordet Utopia som sådan. I 1516 udgav han sin roman *Utopia* om en person, der kritiserede det daværende politiske og sociale system og trak sig tilbage til en (fiktiv) ø, en håndterbar verden i miniformat, tæt på Persien. More beskriver et samfund baseret på social samhørighed og lighed. Alle deltager i arbejdsprocessen, men udelukkende med meningsfuldt, ofte håndværksmæssigt arbejde. Ledelsen af øen er i hænderne på et demokratisk valgt råd af embedsmænd. Viljen til at samarbejde og livet i naturen giver en følelse af generelt broderskab. Indtil videre ligner KM's *Den grønne Ø* en perfekt kopi af Mores *Utopia*. Men der er alligevel væsentlige forskelle. KM forbliver håbefuld, og det gode i mennesket, især i barnet, fortsætter med at være grundtonen, mens Thomas More i sine afsluttende ord sukker, at han ønsker den tilstand, Utopia, for hele verden, "selvom det er med ringe håb." Det skyldes måske, at More ikke tænker ud fra begrebet et 'nyt' menneske. Hos KM er der ikke plads til patriarkatet som hos

More, hun vælger en kombination af matriarkat og 'pediarkat', hvor henholdsvis jordemoderen og børnene spiller den ledende rolle. Det er i Genia Schwarzwalds pædagogiske ånd, men i barnets rolle som skaber af en bedre verden, tilbage til naturen, genlyder også stemmen fra oplysningsfilosoffen Rousseau med hans nye sociale kontrakt og opdragelsesidealer. Barnet som et

nyt, bedre menneske med et hårfint justeret etisk kompas. Gennem samarbejde kan den ønskede fornyelse realiseres, eller med *D66*'s ord i tiden op til valget til det hollandske parlament i 2025: "Det kan godt lade sig gøre." Trods tillid og håb antyder den åbne slutning på *Den grønne Ø* dog, at også KM har de nødvendige tvivl.

En anden forskel er, at øboerne hos More i deres "frie" tid fordyber sig i videnskaben, mens Torben og hans venner netop kasserer deres bøger som overflødig ballast. KM var for øvrigt ikke afvisende over for videnskab: Torbens fars, en ingeniør, tekniske mesterværker og børnenes tekniske snilde spiller en vigtig rolle i løsningen af problemer. Men det handler om anvendt viden og indsigt, ikke om tørre fakta.

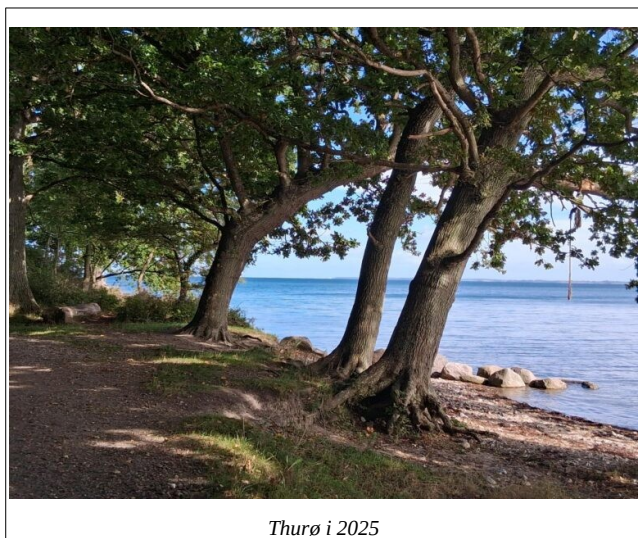
Utopisk roman som politisk manifest

En roman, der slår til lyd for en så gennemgribende systemændring i retning af idealet, er utvivlsomt utopisk.

At skitsere et utopisk samfund er et velegnet redskab til (indirekte) at kritisere det herskende politisk-socioøkonomiske system ved at fremhæve dets mangler og vise, hvordan det kan gøres anderledes.

KM lod romanen udspille sig på Thurø, hvor nogle af personerne tydeligvis er baseret på virkelige personer. I den forstand kan man læse bogen som en nøgleroman. I jordemoder-figuren kan man i øvrigt let genkende KM selv: overbevist om det gode i barnet, ukonventionel, med et klart samfundsbillede for øje, filantropisk og ikke at forglemme en ivrig samler af velfyldte syltetøjsglas. KM var i det virkelige liv også en slags syltetøjsglas-kvinde.

Hendes samling af syltetøjsglas på Thurø til de mange flygtninge, hun gav husly, overlevede krigsårene uden en eneste revne eller brud takket være naboernes gode pleje.

I bogen var beboerne på den fredelige og idylliske grønne ø indtil oversvømmelses-katastrofen ganske tilfredse med deres liv, og der var ingen indre trang til at ændre på det eksisterende system. En tilfredshed, som i KM's øjne ikke længere var acceptabel i datidens turbulente tider. Thurø som *pars pro toto* for hele Danmark ville indebære kritik af hele det danske land. I taler havde hun allerede tidligere opfordret danskerne – i deres komfortable, kapitalistiske, individualistiske kokon – til ikke længere at vende blikket væk fra den antisemitiske terror og nazisternes grusomheder i Europa.

Kritik af Danmark – men også af det vestlige samfund som helhed, kritik til fordel for Sovjetunionens kollektive system.

At skitsere en ideel verden er naturligvis en form for refleksion. Om man rent faktisk gør noget ved det, er en anden historie. Det kan være meget ubehageligt at se, at der er ting, der skal ændres, uden

at vide hvordan. For ikke at tale om den trykkende følelse, der kan overvælde en, når man skal give afkald på de formodede sikkerheder og landvindinger, som man måske baserer sin identitet på. Hvis det ikke er en mulighed at se væk eller tilpasse sig det eksisterende, kan man passivt trække sig tilbage som en eremit i en sikker boble, men man kan også rejse sig fra sin lænestol og aktivt gå i gang med at ændre systemet. Men det kræver mod. Og faktisk også en radikal omvæltning, en katalysator, der tvinger en til at handle. Det kan være en forandring indefra (som en revolution eller et oprør) for at afmontere den eksisterende konstellation eller en omvæltning udefra, hvor man kan tænke på katastrofer som krige eller naturkatastrofer. Eller en atombombe, som måske i *Den grønne Ø*. Den eksisterende verden er da udslettet, og der er intet andet alternativ end at genopbygge det hele fra bunden. Utopia-modellen kan da fungere som et blueprint, en slags model eller i hvert fald som en retningslinje.

KM modtog for sin indsats for
freden i besættelsestiden
1940-45 frihedsmedaljen af kong
Christian X

I dette lys kan man med rette betragte *Den grønne Ø* som et politisk manifest i litterær indpakning. Et politisk manifest af en forfatter, der udtrykkeligt præsenterede sig selv som en person, der ikke beskæftigede sig med politik? Politik var noget, der ifølge hende selv lå langt fra hende, og som hun faktisk ikke anså sig selv for at være klog nok til. Med denne (falske?) beskedenhed gjorde hun sig selv en bjørnetjeneste. Måske var hun ikke politiker i ordets strenge forstand, men hun var bestemt politisk i den antikke græske filosof Aristoteles' ånd. For ifølge Aristoteles er mennesket (...) et 'politisk dyr' (zoön politikon), argumenterede Bram Witvliet for nylig i et læserbrev i NRC, 'et væsen, der af natur er tilbøjeligt til samarbejde og engagement i samfundet. Venskab er en forudsætning for dette og er dermed en politisk dyd par excellence'.

Uanset i hvilken kategori man vil placere Karin Michaëlis, passer hun perfekt ind i én kategori: humanisten, der kæmper for de undertrykte i samfundet og søger en fredelig verden, en slags Torelore.

Liselotte Hildernisse

Kriminalroman med figur, der har træk af Karin Michaëlis.

Karin Michaëlis' alter ego til spiritistisk seance.

I august 2025 udkom der en kriminalroman af *Benni Bødker* med titlen ”*Skytsånd*”. Hovedperson og fortæller er privatdetektiven *Johannes Borum*, en tidligere Spaniensfrivillig, og han bliver en dag kort før jul 1939 engageret af en kendt forfatter, *Ellen Djurhuus*, til at observere en indvandret tysker, *Bernd Rother*, der skal optræde som medium ved en spiritistisk seance. Grunden er, siger hun, at hun er bekymret for ham.

Forfatteren præsenteres som internationalt berømt og feteret og kendt for både sine mange bøger og sit store engagement mod uretfærdigheder i verden. Hun rejser rundt på lange foredragsturnéer i Europa og taler ved pacifistiske kongresser udenlands.

Under opklaringsarbejdet slås der meget på tæven, og Borum undslipper endda kun med nød og næppe et mordforsøg, tilrettelagt af selv samme Rother. Romanen er en opvisning i, hvordan Gestapoagenter og folk fra det kommunistiske Komintern kappes om at kidnappe og uskadeliggøre tyskere, der er på midlertidigt ophold eller illegalt indvandrede i Danmark, og hvordan nogle af disse slår tilbage. Danske kriminelle deltager i det brutale spil for at berige sig.

I *romanens verden* er Ellen Djurhuus, som er udstyret med en del træk af Karin Michaëlis, knapt halvtreds, dvs. ca. 20 år yngre end ’modellen’ på det tidspunkt. Hendes interesse for spiritisme skyldes, at hun havde en søn, der døde af den spanske syge som 8-årig, og hun håber på budskaber fra ham gennem mediet Rother.

Borum anser Rother for at være en bedrager, hvad han også er. De personlige detaljer, som Ellen Djurhuus har hørt under seancen, viser sig at stamme fra endnu et barn, en evnesvag pige, som forfatteren i sin tid i yderste hemmelighed gav i pleje til en ret lyssky institution og har gjort sit bedste for at fortrænge.

Begge børn tilhører fantasiens verden, men måske kan Benni Bødker ved barn nummer to have brugt et element fra Karin Michaëlis’ roman ”*Justine*”, hvor et uønsket barn, der ikke er normalt, spiller en vis rolle.

Ellen Djurhuus beskrives i øvrigt som smuk og har endda en kort affære med den meget yngre Borum.

Benni Bødker anvender frit sætstykker fra Karin Michaëlis’ biografi. Ellen Djurhuus har været gift med en ældre, nu afdød forfatter og blev snart mere kendt end han. Hun skriver artikler til *Politiken* og giver omgående indtægten til en god sag. Hendes bøger bliver forbudt i Tyskland i 1939, og på det tidspunkt er hendes forlag Gyldendal. Bødker lader hende bo i København et sted med en smuk udsigt (som Karin Michaëlis gjorde i sin ungdom), og hun står lige over for at skulle rejse til Amerika (hvad Karin Michaëlis havde gjort tidligere på året, og hvorfra hun først vendte hjem i 1946). Desuden ryger hun mange cigaretter og bruger stærk parfume.

Karin Michaëlis ville nok være den sidste til at bebrejde ham, at han bruger sit stof efter forgodtbefindende. Hun ville antagelig have moret sig.

Et par gange må læseren trække på smilebåndet, som når Ellen Djurhuus ligesom en anden Wienerskribent indtager et bord i en café som arbejdsplads, her *Cafe à Porta* ved Kongens Nytorv, eller hvor hun efter at have fået at vide, at hendes bøger er blevet forbudt i Tyskland, i stærke vendinger bebrejder en medarbejder på Gyldendals forlag, at de intet foretager sig i den anledning. Begge dele virker ukarakteristisk for Karin Michaëlis.

Bogens sidste sætning gjaldt heldigvis heller ikke for hende: ”Hun ville altid være alene”.

Som man ser, skal man ikke læse bogen for at blive klogere på Karin Michaëlis. Men det er ganske pudsigt, at en forfatter, der vil beskrive en markant kvinde, tager dele af hendes personlighed ind i sin værktøjskasse.

Kirsten Klitgård

- - -

I en anden roman møder vi den rigtige Karin Michaëlis

Sylvia Lott: *DIE FLIEDERINSEL*

[= SYREN-ØEN] (roman, 2017, forlaget blanvalet)

Hovedpersonerne i Sylvia Lotts roman *DIE FLIEDERINSEL* er et ungt, jødisk ægtepar, RUTH og JAKOB LIEBERMANN, som i 1938 er flygtet fra jødeforfølgelserne i Tyskland. Det er trods vanskeligheder lykkedes dem at få indrejsetilladelse til Danmark, hvortil der fra gammel tid var familieband (s. 81-82). De er kommet til et landligt og smukt område på Sydfyn. Her bor de i et lille bindingsværkshus med stråtag, som Ruths bedstemor Selma har haft som sommerhus i mange år. Her har Ruth ofte været på ferie som barn. Selma overlod i 1936 Ruth ejendomsretten til huset, men det har stået ubenyttet hen i et par år, og haven er vildtvoksende. En venlig bondefamilie i nærheden har luftet ud i huset engang imellem og plukket frugter i haven.

Af nabofamilien låner de en Nimbus motorcykel, hvor Ruth kan sidde i sidevognen, og de lærer omgivelserne bedre at kende, 'mens de foruroliget hører om udviklingen i Tyskland. Hver af dem arbejder på sit kunstneriske felt, han som forfatter og Ruth som maler. Ved salg af sine malerier kan hun forsørge dem.

En dag får de en indbydelse til at besøge Karin Michaëlis på Thurø (s. 131).

På øen spørger de om vej og bliver vist til huset *Torelore* på Birkealleen ved øens vestlige kyst. På dette tidspunkt har Karin Michaëlis lige solgt *Torelore* til en plantageejer Nielsen, men har beholdt de tre små træhuse på den store grund, hvor hun stadig har emigranter boende. Parret er så heldige at møde en af dem, en kvinde fra Wien, Marcia, og får derved lejlighed til at se et af husene indvendigt, samtidig med, at kvinden fortæller lidt om nogle af de andre gæster - og om Karin Michaëlis og hendes store hus midt i byen, Bergmannhus.

Fint flettede kurvestole stod ved siden af udskårne stole af egetræ. På trævæggene hang der moderne kunst, portrætter, porcelænstillere og lysestager. Og overalt, delvis halvsjult bag blomstrede gardiner, var der bøger, bøger, bøger (s. 135).

Mødet mellem det unge par og Karin Michaëlis ved Bergmannhus skildres således:

”Hjerteligt velkommen!”

Med åbne arme modtog Karin Michaëlis dem ved indgangen, Hun var ret lille og fyldig, og hendes hvide hår, der nåede ned til hagen, var redt tilbage fra ansigtet. Ruth lagde straks mærke til to ting ved hende: hendes ene skelende øje og hendes smukke sjæl. Den ældre kvindes ungdommelige smil røbede menneskekærlighed og medfølelse. Sådan et ansigtsudtryk kunne man ikke skaffe sig ved milde gaver eller besøg i en skønhedssalon. (s.140)

Karin Michaëlis får med det samme gæsterne til at føle sig hjemme og byder dem indenfor.

Ruth så sig nysgerrigt om i de to stuer, som gik lige over i hinanden. På de høje stukvægge hang der store oliemalerier ved siden af akvareller. Der stod indbydende siddemøbler; de var mest antikviteter, men med en let og lys atmosfære. En lysekrone og orientalske tæpper udstrålede hygge. Smagfulde fund hjembragt fra rejser vakte ens opmærksomhed - skulpturer, smukke skåle, muranoglas, et kinesisk vægtæppe, noget der så ægyptisk ud, en japansk porcelænsfigur, et kostbart bornholmerur (s. 140-41).

Mange af de indbudne gæster er allerede kommet.

Henved tyve personer sad eller stod sammen i små grupper, de røg som skorstenene og talte livligt med hinanden. Alle havde åbenbart økonomiske problemer. Og skønt Karin selv havde en elegant strikket dragt på, blev ingen i denne utvungne atmosfære åbenbart bedømt efter deres ydre fremtoning (s. 141).

Det gælder ikke mindst *Bertolt Brecht*, som snart efter dukker op iført kedeldragt. Diskret orienterer Marcia Ruth om forskellige kvinder i hans nærhed, som han jonglerer med efter for godt befindende.

I de kommende måneder deltager Ruth og Jakob op til flere gange om ugen i sådanne sammenkomster hos Karin Michaëlis og træffer her både stamgæster og nytilkomne, der ofte kan berette om skrækkelige hændelser i Tyskland, men der bliver også talt meget om kunst. Ruth bemærker med glæde, at hendes mand liver op i samtaler med folk, der har set og påskønnet hans skuespil i Berlin.

Karin Michaëlis, denne lille humoristiske kvinde, var selskabets midtpunkt. Skønt eller måske netop fordi hun kunne give hver enkelt gæst en følelse af at være vigtig. Hun tog folk, som de var, og viste, at hun påskønnede deres egenart. F.eks. opdagede Ruth allerede ved sit andet besøg sit stilleben med muslinger nydeligt indrammet på en af salonens vægge. De ældre kvinder her, hvad enten de var kunstnere eller enker efter professorer, talte på en anden måde, end Ruth kendte det hjemmefra. Mere åbenhjertigt. Sandsynligvis ville det have fået damerne i hendes mors kaffeklub i Lübeck til at besvime, en efter en.

Ruth kunne særligt godt lide, når Karin Michaëlis, der var skilt to gange og barnløs, fortalte om sit eget liv i en mindre kreds. Som regel sad hun da i en nitted lænestol af læder, med et lille tebord ved siden af med et askebæger og et likørglas, mens stearinlys spredte et behageligt lys. Men det faldt ikke Ruth svært at forestille sig, at denne kvinde kunne fylde sale med totusind tilhørere og underholde folk på det bedste med sine foredrag om kærlighed og ægteskab (s. 147).

Gennem forskellige af bogens personer hører man om Karin Michaëlis' bøger og personlighed, om hendes store vennekreds i Wien og om hendes hjælp til mennesker i nød.

Ruth og Jakob bliver også inviteret til at besøge Brecht i hans hus på Skovsbostrand i det vestlige Svendborg, hvor de blandt andet diskuterer teaterstykker i Berlin, herunder *Der Kreidekreis* af forfatteren *Klabund*. Om dette emne, Salomons dom i striden mellem to kvinder om et barn, har Brecht planer om at skrive sin egen version, siger han (s. 151) og det gjorde han i 1940 med *Der Augsburger Kreidekreis*, en af hans såkaldte *Kalendergeschichten*.

Den 13. april 1939 ankom Karin Michaëlis til USA for dels at foretage en lang rejse gennem landet sammen med sin veninde, politikerken Elna Munch (gift med udenrigsminister P.Munch) og skrive artikler om den til Politiken, dels også besøge sin søster Alma og hendes familie. Desuden ville hun se en Verdensudstilling i New York, hvor hendes søster Alma præsenterede danske kolonihaver, og tale ved en international forfatterkongres i maj.

Som bekendt rejste hun ikke hjem i oktober som planlagt, da hun blev advaret forblømt i et brev fra Elna Munch (Hjertets kalejdoskop, s. 324-25), men tilbragte de næste syv år i USA.

En uges tid efter Karin Michaëlis forlod også Brecht og kort efter hans familie og to af hans kvindelige medarbejdere Thurø. De tog til Stockholm, hvor de boede et år på Lidingö, og efter et år i Finland på forfatteren *Hella Wuolijokis* gods Marlebäck rejste de via Moskva til Amerika.

I romanen lykkes det Ruth og Jakob at få forlænget deres opholdstilladelse i Danmark, men da de danske jøder efter tysk ordre skal pågribes, flygter de til Sverige. Med tungt hjerte efterlader de deres lille 3-årige datter Ingrid hos et dansk vennepar. Hun vokser op hos dem som deres datter Inger, men det er en anden historie, som udredes gennem en parallelhandling mange år senere.

Sylvia Lott fortæller i bogens efterord om, hvordan hun på en reportagerejse som journalist på Fyn i H.C. Andersens fodspor for første gang hørte om *redningen af de danske jøder*, og også om, at en del jødiske børn blev gemt i danske familier.

I mange kilder samlede hun oplysninger om emnet, stødte herunder på navnet Karin Michaëlis, og i en yderst velresearchet kombination af dokumentarisk viden og digtning optog hun forfatteren som en biperson i sin roman.

Hun havde på sin rejse desuden bemærket, hvor smukt der var på Sydfyn med blomstrende *syrener* om foråret. Et af Ruths malerier med syrener, efterladt i sommerhuset ved flugten, spiller en væsentlig rolle i handlingen, hvor meget først opklares på det tidsplan, som foregår mange år efter krigen.

Forfatteren kalder selv sin bog en underholdningsroman, men takket være hende har ved nytårstid dette år 44.944 tysksprogede læsere af fysiske eller e-bøger fået at vide, at 99 % af jøderne i Danmark blev reddet fra den nazistiske forfølgelse, da Tyskland i oktober 1943 iværksatte en aktion for at pågribe dem.

Desuden har de lært den sympatiske og dengang internationalt berømte forfatter og foredragsholder Karin Michaëlis at kende, som efter bedste evne hjalp emigranter i Danmark i sit hjem på Thurø i årene 1933-39.

Fra lanceringen af bogen i den lille sydfynske by Millinge. Sylvia Lott ses yderst til højre i billedet. Karin Michaëlis Selskabets daværende formand Keld Sørensen ses til venstre i gang med at holde tale. Blandt de lyttende står Kirsten Klitgård i hvid trøje.

Bogen "Die Fliederinsel" er desværre ikke oversat til dansk, men den spændende og righoldige handling gør den til en fornøjelse at læse, hvis man kan tysk.

Kirsten Klitgård (som har oversat citaterne fra bogen)

Karin Michaëlis var engageret i Spaniens sag

I biografien "Hjertets kalejdoskop" fortæller *Beverley Driver Eddy* om Karin Michaëlis' tale på den internationale forfatterkongres i Paris i juli 1937 (s. 310-11), hvori hun opfordrede sine kolleger til at tage aktivt stilling i **den spanske borgerkrig**. Kort efter sin hjemkomst til Thurø hørte hun den norske forfatter **Nordahl Grieg** tale i radioen om de spanske børns ulykkelige situation og skrev til ham og tilbød at give en kostbar perlekæde til hjælp.

Fra Holmenkollen Turisthotel ved Oslo skrev Nordahl Grieg til hende d. 21. september 1937:

Kjære Karin Michaëlis

Takk for Deres skjønne brev, eg [jeg] er sikker på, at det varme lyse fra deres sind vil gå utover Norden og tende ny godhet, ny vilje for Spanias barn.

For mig personlig var Deres brev en oplevelse som jeg bestandig vil være dem takknemlig for.

Jeg ved ikke hvordan de stiller dem til mit forslag: å indlevere Deres smykke til en dansk juveler. Jeg tror det vil være enklere og ha den største slagkraft. Samtidig må vi da få lov til å offentliggjøre en del av Deres brev.

Jeg gleder mig til å få sende Dem noen av mine bøker, eg vil være forførdelig glad ved å få noen av deres.

Kjære ven Karin Michaëlis, igjen takk og atter takk!

John Keats sier i et brev at det som det gjælder er, å gi verden et nytt hjerte, og det er dét De gjør.

Deres hengivne

Nordahl Grieg

(Øverst til venstre på brevets forside har Karin Michaëlis skrevet med blyant: skrevet og takket for Bogen 11 Dec.

Bogen er sandsynligvis hans reportagebog "Spansk sommer" fra 1937).

Kort efter kunne man i norske aviser læse om hendes gave.

Dansk forfatterinne

ofrer sitt kjæreste smykke
for at hjelpe Spanias barn.

Den danske forfatterinne, fru Karin Michaelis, har sendt et brev til Nordahl Grieg efter hans foredrag om Spania i dansk radio. Det heter bl.a. i brevet:

"Jeg synes jeg maa gøre noget for de smaa spanske Børn, og da jeg for Tiden er meget fattig – jeg var syg i Foraaret og maatte underkaste mig en stor og kostbar Operation i Amerika – kan jeg ikke sende rede Penge. Men jeg kan gøre noget andet. Jeg ejer et pragtfuldt Smykke, en Halskæde af store Barokperler og smaa Brillanter. Det var mit Livs Eventyr: en Drøm som jeg var adskillige Aar

om at føre ud i Virkeligheden, det vil sige betale af til Smykket var mit. Men hvad skal jeg med et kostbart Smykke: det burde være omkring 5000 danske Kroner værd. Perlerne alene har i sin Tid en hollandsk Diamanthatler tilbudt tre Tusind for, saa jeg mener der kunde faaes en rar lille Sum til de nødstedte Børn i Spanien.”

Smykket vil nu bli fremlagt tilsalgs i København eller Oslo.

(Tidens Krav, d. 28. september 1937)

(5.000 kr. i 1937 svarer til ca. 200.000 kr i 2025)

Kirsten Klitgård

Smuler

Margit Andersen og John Poulsen har sendt os denne tegning af Viggo Thomsen fra Svikmøllen 1940.

Tegningen er gengivet i "Omkring Det forsømte forår" redigeret af Carsten Clante og Nils Frederiksen, som forklarer, at personerne på tegningen er: Yderst til venstre to lærere, dernæst på forreste række Karin Michaëlis og Christian Houmark, bag dem Martin Andersen Nexø og Soya, og på bagerste række Karen Blixen og Bertel Budtz Müller. Højre række forrest Arne Sørensen, dernæst på første række Johs. V. Jensen og Thit Jensen, bag dem Leck Fischer og Kaj Munk og bag dem Tom Kristensen (?) sovende. Mellem rækkerne bagest Frederik Schyberg og ved tavlen Hans Scherfig.

Eva Kvorning giver denne lille kommentar:

Situationen er åbenbart karakter-uddeling, og vores vindøjede charmetrold sidder klar på første række med kalejdoskopisk kulørte bolcher til lektor Blomme og rektor, som kunne ligne den indflydelsesrige kritiker Hans Brix.

Man tør nok sige, at der var et par langtidsholdbare begavelser i den brogede elev-flok; fem og firs år senere, i 2025, optræder fem af de fjorten "elever" i forslag til ny litteraturkanon for gymnasiet: Martin Andersen Nexø, Karin Michaëlis, Johannes V. Jensen, Tom Kristensen og Karen Blixen, - og "Det forsømte forår", hvis forfatter i sine teenage-år sled Metropolitan skolens bænke, blev læst af generationer af gymnasiaster, kanon eller ej.